

zéréről. Holott ugyanennyi joggal az ötödik ciklusban (*Moszkvai magyar éneke*) is helyet foglalhatna, hiszen a 19-es emléknél is fontosabb benne az emigráns Kun Béla rokonszenves patriotizmusának, honvágyának hiteles lélekrajza. A *Tűzpiros zászló* című hatodik ciklus a Szovjetországnak a magyar ellenforradalmi világ zord közegellenállása közepette is érvényesülő hatását bizonyítja, s ez megy át a hetedikbe (*Hogy állsz majd a világ elé?*), amely a szovjetellenes háborúba hajszolt magyarság lelkiismeretfurdalását, eszmélését örökíti meg.

A főlzabradító szovjet katonák testesítik meg (*Csillag a homlokukon*) Októbernek újabb, sorsunkat negyedszázad távlatából is a legerősebben befolyásoló hatását. A nyolcadik ciklus ennek a történelmi fordultnak emlékeit gyűjti egybe. Ezt zárja az antológiának címet adó vers, Garai Gáboré, amely így a magyar történelem új korszakának nyitányából a világtörténelem új fejezetének hirdetőjévé tágul.

Az utolsó ciklusok már nem történetiek. A főlzabradulás utáni irodalomnak a Forradalomról (*Visszhangzik Aurora!*) Leninről (*Éltető legenda*) és a Szovjetunióról (*Mondd, kedvesem, milyen a tenger?*) emlékező legszebb, legjellemzőbb alkotásait szedi össze.

Nemcsak terjedelmében, minőségében is értékes, gazdag antológia ez, méltó az ünnepi alkalomhoz, vállalt föladatának pedig kiválóan megfelel. Megérdemelt volna egy érdemibb, elvibb bevezető tanulmányt. A mostani, amely jobbadán a válogatás és csoportosítás magyarázatából áll, inkább utószónak illenék. Méltányos lett volna ugyanitt a hasonló korábbi antológiák szerkesztőit név szerint említeni, hiszen előmunkálataik legalábbis megkönnyítették e mostani gyűjtemény körültekintő válogatását. Hasznos lett volna, ha a szemelvények forrásait is közli, amint, következetlenül, egyetlen alkalommal (363.) teszi is.

Minden válogatással pörbe lehet szállni: ha ezt fölvette, miért nem azt is? Nem ezt, hanem a tárgy tág értelmezését vitatnám, amely olykor (pl. Vas István: *Eszmék zűrzavara* című versének, Urbán Ernő regényrészletének fölvetélében, a front-írások aránytalanul nagy terjedelmében) túlzásba vezet.

Pár tárgyi észrevételt sem tartok fölöslegesnek. Az *orosz tenger* című cikkek szerzőségére vonatkozó vitában nem Móra, hanem Dettre János mellett vagyok. Minden megjegyzés nélkül való fölvétele (mintha az eredeti írásban is ott lenne Móra neve) — megtévesztő. Kahána Mózes írásában említést tesz egy szegedi tisztról, nem csoda, ha negyven év távlatából kissé tévesen. Hajnal (nem Haynal) István ügyvéd volt, nem tanár (257.); érdekessége, hogy ő volt Tamási Áron századparancsnoka is, amint erről az író éppen Szegeden beszélt. Radnóti lágerének nem Heidemán, hanem Heidenau a neve (385.). Költői szabadság sem engedheti el vers- és cikluscíméből a névelőt: *Visszhangzik [az] Aurora!* Ugyanígy Németh László *Pohárköszöntő*-jének alcíméből sem hiányozhat az az (556.).

Szeplőivel együtt is nagyszabású gyűjtemény van kezünkben. Alkalmas arra, hogy a szocializmus első országának fél évszázados fönnállásának ünnepi dokumentuma legyen, s arra is, hogy — Illés Lajos szép szándéka szerint — hozzájáruljon „a magyar és a szovjet népek kapcsolatának, barátságának további erősödéséhez, mélyüléséhez és bensőségesebbé válásához, s e gazdag hagyományok kutatását, egyre mélyebb megismerését, átélését és széles körű irodalmi feldolgozását is előrelendítené.” (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1967.*)

PÉTER LASZLO

BALÁZS BÉLA: ÁLMODÓ IFJÚSÁG

Nem lehet eléggé dicsérni egyaránt. Az 1940-es évek pen sem feladata jóslásokba bocsátkozni, de megalapított előretéktést annál a Magyar Helikon Könyvkiadót Balázs Béla könyvének megjelentetéséért. béli kiadása feltétlenül inkább tehet. S ebben az esetben határozott meggyőződésünk, hogy Balázs Béla önéletrajzi regénye nagy-

mértékben megnöveli írója népszerűségét, jócskán kiszélesíti olvasóinak és híveinek táborát. Biztos, hogy ez a mű sokak számára felledhetetlen könyvlelmény lesz, és méltán: az *Almodó ifjúág* a magyar próza legnagyobb értékei közé tartozik.

Pedig a szokványos ön-életrajzi regények néhány lényeges eleme alig-alig van meg benne. Vajmi kevés dokumentatív anyaga van, nincs sok — új tényeket feltáró — forrásértéke se az életrajzi adatok szempontjából, se a környezet, a kor, a társadalom ábrázolásában. Mégis sokat nyújt a regény az íróról és koráról is, de alapvetően nem a külső tényekesemények felsorakoztatásával, hanem az általuk ki-váltott lelki reflexiók leírásán keresztül.

Lírai önéletrajz az *Almodó ifjúág*, s nem előzmények nélkül való Balázs Béla munkásságában. Másik önéletrajzi műve, a *Lélek a háborúban* (1916) szintén ezzel a módszerrel íródott. Ebben kérdezi megdöbbenve az író, hogy a véres csaták közepette is legjobban „azon csodálkozom, ami *bennem* történik?” Valóságsszemlélete azonban ekkor még idealista: „Nincs más esemény, mint ami a lélekben törté-

nik... a lélekben történik az élet.” Ez a felfogás szükségsszerűen a valóságos történés, adott esetben a háború meghamisításához vezetett, s végső soron az írói teljesítmény rovására ment.

A művészi ábrázolás szempontjából az *Almodó ifjúág*-ban sem az a legfontosabb, ami vele, hanem ami *benne* történik. De a kettő összefüggése itt már dialektikus, a marxistává fejlődött Balázs Béla mindvégig biztos kézzel és ragyogó stílussal rajzolja a külső események és hatásuk, a lelki történés kölcsönös kapcsolatát. Naplója is tanúsítja, hogy a regény megírását alapos *elméleti* előkészület előzte meg, s az írói eredmény fényesen realizálta az írói szándékot.

„Régmúlt pillanatok ébrednek elevelenné az értelmes sors szerves egységében” — írja Balázs Béla a regény lírai előhangjában. Az *Almodó ifjúág* művészi értékét végső soron éppen ez biztosítja: szerves egységnek látja és ábrázolja életét. Maradék-talanul eleget tesz a gyermeki lélek sajátos törvényeinek, külön világának, de egyúttal túl is mutat ezen azzal, hogy már a gyermekben a *felöltött* Balázs Béla lényegét keresi, azoknak a tulajdonságok-

nak kibontakozását állítja középpontba, amelyek későbbi életében meghatározó szerepet játszottak. A magány-közösség problémája ezért foglal el olyan nagy helyet a regényben. Az *Almodó ifjúág* magva tulajdonképpen az a gondolati-érzelmi fejlődés, amelynek során a fiatal Balázs Béla megteszi első naiv, botladozó, de feltétel nélkül őszinte vágyból eredő lépéseit a nagyobb közösség felé. Az ősztönös „népkérésés” és a vele járó kudarcok — kezdve az esztergályosműhelyben eltöltött napoktól az aratósztrájkig —, a szintén ősztönös polgárgyűlölet — Kramer úr házasságának és Vánky tanár úr elválásának tanulságai nyomán —, egy nagyon szép és mély gyermekszerelem a fő motívuma ennek a fejlődésnek, melyben gazdagon és hitelesen bontakozik ki az ifjú Balázs Béla gondolatvilága.

Az önéletrajzi regény lezárul a középiskola befejezésével, de önmagában kerrek, egész alkotás. Sok gyönyörűséget fog szerezni olvasóinak, s a legtöbbet talán éppen a szegedieknek, hiszen a regény nagy része Szegedről, az író itteni életéről szól. (*Magyar Helikon Könyvkiadó 1967.*)

VÖRÖS LÁSZLÓ.

GÁBOR ANDOR: ERÉLYES ELÉGIA

Gábor Andor műveinek újrafelfedezése, összegyűjtése és kiadása alapot teremtett válogatott verseinek megjelentetéséhez. Az eddigi — sok esetlegességgel és irodalmon kívüli szempontokkal terhelt — válogatásokhoz képest az *Erélyes elégia* hűséges képet ad az olvasónak Gábor különös és eredeti tehetségéről. Versanyaga

még az *Összegyűjtött Művek*-hez képest is gazdagodott, különösen érdekesek azok a most előkerült föl-szabadulás utáni írások, amelyek magyarázzák megértetik, miért nem tudott a morálisan elkötelezett kommunista emigráns összebékélni a koalíciós idők politikai taktikájával, s az utána következő korszak irodalmi közállapo-

taival. Két előítélettel le-számolt ez a kötet; a korábbi sznob fintorgással ellentétben rangján becüli meg Gábor humoros-szátirikus művészetét, s nagyon helyesen, mellőzi azokat az agitációs céllal írt, „stíldemokratikus”, de végső fokon nagyon költői-etlen csasztuskákat, amelyeket hajdan oly sokan szocialista realizmusnak